

Воронова С. В., завідувачка
НМЛ розвитку та якості освіти
кафедри освітньої політики
КЗВО «ОАНОООР»,
кандидат педагогічних наук

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗЗСО

Діджиталізація освітніх процесів посилила використання інформації необмежено і не вміння нею користуватися, призводить до різного роду порушень доброчесності та плагіату. Саме тому проблема академічної доброчесності потребує нових підходів до вирішення. Академічна доброчесність є важливою складовою забезпечення якості освітнього процесу, організації наукової діяльності у закладах освіти, що надають освітні послуги різних освітніх рівнів. Педагогічні працівники мають відповідально ставитися до організації освітнього процесу, розробки навчально-методичних матеріалів, використовувати при цьому лише перевірені дані, уникати проявів академічної не доброчесності.

По-перше, потребує ретельного вивчення нормативно-законодавча база щодо впровадження та дотримання академічної доброчесності в ЗЗСО.

Основним Законом України з академічної доброчесності є «Про освіту», в якому статтею 42 передбачено визначення поняття «академічна доброчесність», умови дотримання академічної доброчесності педагогічними працівниками та здобувачами освіти, визначено основні види порушення академічної доброчесності, умови притягнення до академічної відповідальності педагогів та здобувачів освіти за умови її порушення, розкрито види академічної відповідальності, визначено права осіб, що порушили академічну доброчесність та їх персональну академічну відповідальність за ці порушення.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (ст. 43) має більше регламентацій для закладів загальної середньої освіти щодо дотримання академічної доброчесності, оскільки «керівник та інші

педагогічні працівники закладу освіти забезпечують дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до своїх компетенцій».

Закон України «Про повну загальну середню освіту» окреслює відповідальність педагогічних працівників і що «рішення про притягнення до академічної відповідальності може бути оскаржене у порядку визначеному положенням про внутрішню систему забезпечення якості освіти закладу освіти»

За Законом України «Про освіту», факти порушення академічної доброчесності встановлює «уповноважений колегіальний орган управління закладу освіти з урахуванням відповідного чинного законодавства». Закон України «Про повну загальну середню освіту» розмежовує, в яких випадках приймає рішення педагогічна рада, педагогічний працівник, орган (посадова особа), який надав (присвоїв) здобувачам освіти академічну стипендію, призове місце на учнівських змаганнях, турнірах, олімпіадах, конкурсах.

Отже, законодавство досить чітко регламентує дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу і з яким має бути знайомий керівник закладу освіти.

По-друге, в закладі освіти має бути розроблені Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти та Положення про академічну доброчесність.

Положення про академічну доброчесність (далі Положення) – це «нормативний внутрішній документ, що затверджується рішенням педагогічної ради закладу освіти і спрямований на забезпечення якісних освітніх послуг, що надаються здобувачам освіти, через додержання правових, моральних, етичних норм поведінки, професійної діяльності педагогів та професійного спілкування всіх учасників освітнього процесу».

До розроблення Положення, враховуючи принципи педагогіки партнерства, мають бути залучені керівництво закладу освіти, педагогічні працівники, здобувачі освіти, батьки, члени громади.

Положення розробляється на основі Конвенції ООН «Про права дитини», Законів «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про запобігання корупції», «Про авторські та суміжні права», «Про захист суспільної моралі», статуту закладу освіти та інших нормативно-правових документів, якими керується заклад освіти у своїй діяльності.

Положення є оригінальним документом, оскільки має враховувати особливості конкретного закладу освіти і може мати, наприклад, такі розділи: основні поняття та принципи академічної доброчесності, забезпечення академічної доброчесності, порушення академічної доброчесності, запобігання порушенням академічної доброчесності, академічна відповідальність, комісії з питань академічної доброчесності, прикінцеві положення.

В розділі «Основні поняття та принципи академічної доброчесності» подається визначення основних понять, наприклад, таких як «академічна доброчесність», «порушення академічної доброчесності». Прописуються також принципи, на яких ґрунтується дотримання академічної доброчесності в закладі освіти. Такими можуть бути визначені: відкритість і прозорість інформації, рівноправність в отриманні освітніх послуг, соціальна справедливість та відповідальність, законність, демократизм та толерантність, повага до особистості, соціальне партнерство, дотримання прав і свобод людини та громадянина, компетентність та професіоналізм. Акцентується також увага на тому, що кожний учасник освітнього процесу має право на вільний вибір своєї свідомої, відповідальної та активної громадянської позиції, яка висловлюється відкрито під час обговорення будь-яких питань. Також потрібно зазначити що є гідним і неприйнятним для всіх представників шкільної спільноти.

Розділ «Забезпечення академічної доброчесності» зазначає якими шляхами, нормами та правилами в закладі освіти відбувається забезпечення академічної доброчесності педагогічними працівниками, здобувачами освіти, батьками здобувачів освіти та іншими учасниками освітнього процесу.

Розділ «Порушення академічної доброчесності» визначає які є основні види академічної не доброчесності і роз'яснює їх значення, наприклад, що таке академічний плагіат, фабрикація, списування, необ'єктивне оцінювання, обман, вплив, яка допомога або створення перешкод не передбачаються під час проходження здобувачами освіти оцінювання результатів навчання.

Враховується і такий розділ як «Запобігання порушенням академічної доброчесності», що передбачає перелік певних заходів з попередження фактів порушення академічної доброчесності через ознайомлення учасників освітнього процесу з Положенням про академічну доброчесність, їх інформування про необхідність дотримуватися правил академічної доброчесності та професійної етики, контроль з боку педагогічних працівників щодо оригінальності написання здобувачами освіти рефератів, доповідей, робіт МАН, підготовки інших матеріалів із дотриманням вимог академічної доброчесності.

Розділ «Академічна відповідальність» описує види академічної відповідальності різних суб'єктів порушення (здобувачів освіти, педагогічних працівників), обставини та умови порушення, наслідки та форми відповідальності, хто (орган або посадова особа) приймає рішення про призначення виду відповідальності.

Обов'язковим є розділ, в якому прописано створення, склад, повноваження комісії з питань академічної доброчесності. Така комісія розглядає питання порушення академічної доброчесності, приймає рішення щодо порушників у вигляді висновків, які мають рекомендаційний характер і подаються керівнику закладу для подальшого вживання відповідних заходів морального, дисциплінарного, адміністративного характеру.

У «Прикінцевих положеннях» зазначається інформація про те, яка кількість педагогічних працівників підписала дане Положення, яким чином воно буде затверджено та оприлюднено, яким чином можуть вноситися зміни та доповнення.

Положення про академічну доброчесність оприлюднюється на веб-сайті закладу освіти та доводиться до відома кожного учасника освітнього процесу.

По-третє, поряд з розробкою та впровадженням Положення про академічну доброчесність в закладі освіти проводиться просвітницька робота щодо дотримання академічної доброчесності; зміцнення самомотивації, самооцінки та самоповаги у здобувачів освіти, надання їм права обирати навчальні курси.

Заходами щодо дотримання академічної доброчесності в закладі освіти можуть стати практичні заняття, тренінги та консультації, як з педагогами, так і зі здобувачами освіти, щодо оформлення методичних розробок, статей для публікації; формується вміння правильного користування сервісами безкоштовної перевірки робіт на антиплагіат, що є необхідною умовою під час написання рефератів, робіт МАН; здобувачам освіти роз'яснюються норми етичної поведінки і академічної доброчесності та акцентується увага на таких видах порушень як, плагіат, списування, некоректне посилання на джерела інформації та правильне оформлення цитування.

По-четверте, для самоаналізу щодо дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу можна використовувати Абетку для директора. Абетка для директора розроблена на допомогу закладам освіти у розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освіти та можливість здійснювати самооцінювання освітніх та управлінських процесів.

Академічна доброчесність вимірюється одним із критеріїв оцінювання освітнього середовища, який показує наскільки учасники освітнього процесу виконують правила поведінки і дотримуються етичних норм, поваги до гідності, прав і свобод через оприлюднення цих правил, що сприяє формування позитивної мотивації у поведінці учасників освітнього процесу. Напрямок «Система оцінювання здобувачів освіти» також допомагає проаналізувати дотримання академічної доброчесності через такі критерії як

«здобувачі освіти вважають оцінювання результатів навчання справедливим і об'єктивним» та «заклад освіти сприяє формуванню у здобувачів освіти відповідального ставлення до результатів навчання».

Щоб система оцінювання була зрозумілою та об'єктивною, педагоги розробляють критерії оцінювання відповідно до рекомендацій МОН України спільно зі здобувачами освіти і з обов'язковим їх оприлюдненням, впроваджують самооцінювання та взаємооцінювання учнів, здійснюють постійний зворотний зв'язок. Відповідальне ставлення здобувачів освіти до результатів навчання формується через мотивацію до навчання, активізацію власної навчальної діяльності, чіткі критерії оцінювання, спрямування освітнього процесу на розвиток компетентностей, а не на відтворення інформації, вибір власної освітньої траєкторії, позитивне оцінювання.

Самооцінювання педагогічних працівників щодо дотримання академічної доброчесності у процесі педагогічної діяльності та навчання здобувачів освіти здійснюється через демонстрацію власного прикладу дотримання норм академічної доброчесності; під час проведення навчальних занять та спілкування з учнями та батьками; інформування та пропагування дотримання принципів академічної доброчесності; наскільки педагоги самі дотримуються норм законодавства України про авторське право та суміжні права. Також має значення чи сприяють педагоги дотриманню академічної доброчесності з боку здобувачів освіти. Оцінюється ступінь роз'яснювальної роботи, яка проводиться серед здобувачів освіти щодо самостійного виконання завдань, використання лише перевірених і достовірних джерел інформації та посилання на них.

Оцінювання управлінських процесів в ЗЗСО передбачає виконання такої вимоги як «формування відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм». Виконуючи дану вимогу, керівництво закладу освіти сприяє створенню психологічно комфортного середовища та атмосфери довіри, що забезпечує конструктивну взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Атмосфера довіри формується через обґрунтованість і відкритість

управлінських рішень, які оприлюднюються через видання наказів, розпоряджень, вказівок, рекомендацій та можливість учасників освітнього процесу впливати на прийняття цих рішень. Вимога щодо «формування та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності» показує на якому рівні впроваджує заклад освіти таку політику. Аналіз здійснюється через вивчення розробленого Положення про академічну доброчесність, отримання інформації про реалізацію складових академічної доброчесності, виявлення порушень академічної доброчесності та заходи для протидії їм.

Дотримання академічної доброчесності досліджується також через анкетування педагогічних працівників, здобувачів освіти, батьків. Педагогам пропонується відповісти на питання про те, яким чином здобувачі освіти дізнаються про критерії, за якими їх оцінюють; які джерела або ресурси використовуються у процесі розробки календарно-тематичного планування; які заходи здійснюються для запобігання порушень академічної доброчесності серед здобувачів освіти та у власній педагогічній діяльності; які інформаційні та освітні заходи проводяться у закладі освіти щодо формування негативного ставлення до корупції.

Здобувачі освіти відповідають на питання про розробленість та ознайомленість з правилами поведінки у закладі освіти; яким чином отримують зворотний зв'язок; від чого або від кого залежать результати навчання; чи знають інформацію про критерії, правила і процедури оцінювання своїх навчальних досягнень; наскільки отримують справедливе оцінювання з доступним поясненням та аргументацією і як проводять самооцінювання власної діяльності; чи враховується їхня думка в освітньому процесі; чи володіють інформацією про важливість дотримання академічної доброчесності (не можна списувати, використовувати плагіат, потрібно здійснювати посилання на використані джерела інформації); визначають ступінь власної відповідальності за результати навчання.

Батьків запитують про справедливе оцінювання та інформування щодо критеріїв, правил та процедур оцінювання навчальних досягнень їхніх дітей.

Проаналізувавши та порівнявши відповіді на питання анкет всіх трьох категорій, можна зробити певні висновки чи дотримується заклад освіти академічної доброчесності в процесі надання освітніх послуг.

Якість дотримання академічної доброчесності в закладах загальної середньої освіти напряму залежить від ступеня висвітлення їх діяльності. Враховуючи те, що публічна інформація «це відображена та задокументована будь-якими способами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків» набуває актуальності створення та активне використання закладами освіти офіційних веб-сайтів. Задля якісної комунікації та високих результатів у навчанні члени територіальних громад, батьки здобувачів освіти мають право на вільний доступ до інформації про діяльність, що здійснює заклад освіти, про використання ним публічних коштів.

Отже, дотримання академічної доброчесності в системі загальної середньої освіти забезпечує повагу до закону, доброчесної поведінки учасників освітнього процесу, справедливого оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Підвищення рівня академічної доброчесності можна здійснювати через створення в закладі освіти доброчесного середовища; вироблення етичних стандартів доброчесної поведінки педагогів, здобувачів освіти, батьків; популяризацію доброчесності, яка спрямована на сприйняття сенсу академічних чеснот, усвідомленню їх цінностей, виховання поваги до себе та до інших, відповідальності за результати навчання.

Корисні посилання

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ, Державна служба якості освіти, 2019. 240 с.

2. Довідник з академічної доброчесності для школярів / уклад. М. В. Григор'єва, О. І. Крикова, С. Г. Певко; за заг. ред. О. О. Гужви. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 64 с.

3. Інформація щодо забезпечення закладами загальної середньої освіти відкритого доступу до інформації та документів на веб-сайтах. Державна служба якості освіти України. URL: <https://www.sqe.gov.ua/images/materials/%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%D0%B5%D0%B1%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82%D1%96%D0%B2/%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%D0%B5%D0%B1%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB.pdf>

4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

6. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>